

РОЛЬ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

*Городнюк О. В., Федоренко М. А., студенти
Оліфір І. А., викладач-методист
Житомирський агротехнічний фаховий коледж*

Непрямі податки є важливим інструментом державного регулювання економіки, складовою державної фінансової політики у сфері формування доходної частини бюджету, впливають на соціально-економічний розвиток держави. Водночас вони вважаються одними з найскладніших і найефективніших податків, що існують у вітчизняній податковій системі.

Роль непрямих податків та особливості їх застосування досліджували багато українських вчених та економістів, а саме: Атаманчук Н. І., Бутенко В.В., Жаворонок А.В., Зварич О.В., Прокопчук О.Т., Івашків Т.С., Петрина М.Ю., Кушлик О.Ю., Вербовська Л.С. та інші.

Непрямі податки виступають надбавкою до ціни товарів (робіт, послуг) і сплачуються кінцевими споживачами цих товарів (робіт, послуг) у формі таких платежів, як ПДВ, акцизний податок та мито.

Характерними особливостями непрямих податків є те, що:

- матеріальні витрати зі сплати податку несе споживач у складі ціни на продукцію, що він придбав, тому їх і називають непрямыми;
- їм властива постійність надходжень, зважаючи на наявність постійної потреби населення у споживанні продукції (товарів, послуг);

- характеризуються високою швидкістю надходження до бюджету, оскільки їх перерахування відбувається відразу після реалізації продукції;

- стягуються державою незалежно від результатів господарської діяльності платника податків, наявності прибутку, тому застраховані від ризику їх несплати у разі нерентабельного виробництва.

До загальних принципів, що здійснюють регулювання щодо непрямих податків в Україні, належать: загальність оподаткування; рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації; невідворотність настання визначеної законом відповідальності у випадку порушення податкового законодавства; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів. До спеціальних принципів непрямого оподаткування, які найбільш характеризують сутність та особливості непрямих податків в Україні, належать фіскальна достатність та економічність оподаткування. Адже саме непрямі податки, є найбільш бюджетоутворюючими, й обсяг надходження від їх сплати до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування [2].

Таблиця 1 - Склад і структура непрямих податків у складі доходів Державного бюджету України

	2020 р		2021 р		2022 р		Відхилення, +/-		
	Сума, млрд грн	Питома вага, %	Сума, млрд грн	Питома вага, %	Сума, млрд грн	Питома вага, %	Млрд грн	%	П. с.
Усього доходів	1076,0	100,0	1296,9	100,0	1787,4	100,0	711,4	66,1	х
Податкові надходження	851,1	79,1	1107,1	85,4	949,8	53,1	98,7	11,6	-26,0
ПДВ	400,6	37,2	536,5	41,4	466,2	25,3	65,6	16,4	-11,9
- з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з врахуванням відшкодування ПДВ	126,5	11,7	155,8	12,3	213,1	11,1	86,6	68,5	-0,6
- з ввезених на територію України товарів	274,1	25,5	380,7	29,1	253,1	14,2	-21	-7,7	-11,3
Акцизний податок	138,3	12,8	162,5	12,5	102,4	5,7	-35,9	-26,0	-7,1
- з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	80,4	7,4	82,9	6,4	60,7	3,4	-19,7	-24,5	-4,0
- з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	57,8	5,4	79,6	6,1	41,7	2,3	-16,1	-27,9	-3,1
Мито	30,2	2,8	36,9	2,8	26,3	1,5	-10,6	-3,9	-1,3

Джерело: звітні дані Міністерства фінансів України [1]

Непрямі податки є основним джерелом формування доходів Державного бюджету України. Саме в цьому полягає їх фінансове значення, що сприяє забезпеченню фінансування державних завдань і функцій.

В таблиці 1 представлено дані про склад і структуру непрямих податків у складі доходів Державного бюджету України за 2020-2022 р.р.

Проведений аналіз свідчить про те, що питома вага податкових надходжень у структурі доходів Державного бюджету 2022 р. знизилась до 53,1% проти 79,1 % у 2020 р. При цьому переважну частину складають надходження ПДВ з ввезених в Україну товарів (25,5% у 2020 р. та 14,2% у 2022 р.), а ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) складає відповідно 11,7% та 11,1 %. Питома вага надходжень акцизного податку за досліджуваний період знизилась з 12,8 % до 5,7 %. У 2022 р. сума його склала 102,4 млрд грн, що на 35,9 млрд грн менше порівняно з 2020 р. У 2022 р. спостерігаємо також зниження надходження даного виду податку з вироблених в Україні підакцизних товарів на 24,5 % та з ввезених на митну територію України підакцизних товарів на 27,9 %. Надходження мита та митних зборів у 2022 р. до Державного бюджету України склали 26,3 млрд грн (1,5% від усіх доходів), що на 3,9 млрд грн менше порівняно з 2020 р.

Припускаємо, що основним негативним чинником у зменшенні частки податкових надходжень у загальній сумі доходів стало зниження обсягів виробництва, падіння економіки спричинене військовими діями на території України. Проте, не дивлячись на це вважаємо, що не весь фінансовий потенціал податків в Україні є використаним через недоліки в адмініструванні, ухилення від сплати, податкові пільги.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Атаманчук Н. І. Особливості непрямого оподаткування в Україні. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30641/1>.
3. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find>.
4. Прокопчук О.Т., Улянич Ю.В. Особливості непрямого оподаткування в Україні. URL: https://journal.udau.edu.ua/assets/files/84/eko/ukr/36_pdf.